

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۰۴/۱۵

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

ضرورت توجه به سنجش و ارزشیابی در برنامه ریزی آموزشی در کلاس درس

اعظم نظری^۱، زهرا نظری^۲، لیلا رستمی مرادی^۳

۱- کارشناس الهیات و معارف دانشگاه پیام نور الشتر

۲- کارشناس علوم تربیتی دانشگاه پیام نور الشتر

۳- کارشناس علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان خرم آباد

azmnzary ۲۳۰@gmail.com

چکیده

برنامه ریزی آموزشی، نقشه راهی برای هدایت فرآیند یاددهی-یادگیری در کلاس درس است. بدون برنامه ریزی مدون، معلمان در هدایت دانش آموزان به سوی اهداف آموزشی و تربیتی با چالش های متعددی روبرو خواهند شد. یکی از ارکان کلیدی برنامه ریزی آموزشی، توجه به سنجش و ارزشیابی است. سنجش و ارزشیابی، اطلاعات لازم را در خصوص میزان پیشرفت دانش آموزان در مسیر اهداف آموزشی، به معلم ارائه می دهد. این اطلاعات، به مثابه قطب نمای عمل می کنند و معلم را در مسیر بهبود و ارتقای برنامه ریزی آموزشی خود یاری می رسانند. سنجش و ارزشیابی، نقاط قوت و ضعف دانش آموزان را در زمینه های مختلف درسی و تربیتی آشکار می کند. این اطلاعات، به معلم کمک می کند تا برنامه ریزی خود را متناسب با نیازهای فردی هر دانش آموز تنظیم کند. سنجش و ارزشیابی، به دانش آموزان بازخورد لازم را در خصوص عملکردشان ارائه می دهد. این بازخورد، به عنوان ابزاری انگیزشی عمل می کند و دانش آموزان را به تلاش بیشتر برای ارتقای عملکردشان تشویق می کند. سنجش و ارزشیابی، به معلم کمک می کند تا از اثربخشی روش های تدریس خود مطلع شود. با استفاده از این اطلاعات، معلم می تواند روش های تدریس خود را اصلاح و ارتقا دهد. در این مقاله، به ضرورت توجه به سنجش و ارزشیابی در برنامه ریزی آموزشی در کلاس درس مدارس پرداخته شد.

واژگان کلیدی: ضرورت، سنجش، ارزشیابی، برنامه ریزی آموزشی، کلاس درس، مدارس.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

در دنیای امروزی، آموزش به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه فردی و اجتماعی شناخته می‌شود. از این رو، برنامه‌ریزی آموزشی به عنوان یک فرآیند بسیار حیاتی، برای ارتقاء کیفیت آموزش و یادگیری افراد بسیار اهمیت دارد. اما برای اینکه یک برنامه آموزشی موفق باشد و به اهداف مورد نظر برسد، نیاز به سنجش و ارزشیابی مناسب دارد. سنجش و ارزشیابی در برنامه‌ریزی آموزشی نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کنند. این فرآیندها به مدیران و مدرسان کمک می‌کنند تا بهترین راهکارها را برای بهبود عملکرد آموزشی پیدا کنند و تصمیمات مناسبی در این زمینه بگیرند. همچنین، سنجش و ارزشیابی، اطمینان می‌دهند که هدف‌گذاری‌ها و استراتژی‌های آموزشی با نیازها و انتظارات جامعه مطابقت دارند و به ارتقاء کیفیت آموزشی کمک می‌کنند (Şavlı, 2019).

ارزشیابی فعالیت نظامداری است که طی آن ملاک‌هایی برای ارزشگذاری تعیین می‌شوند، اطلاعاتی درباره وضعیت موضوع یا پدیده مورد نظر فراهم می‌آیند و با مقایسه این دو (وضع موجود ملاکها)، از ارزش و سودمندی موضوع یا پدیده خبر داده می‌شود. بر این اساس، کسی که به کار ارزشیابی اقدام می‌کند نیازمند آن است که تصمیم بگیرد که از کدام منابع و با چه شیوه‌های ملاک‌های ارزشگذاری را انتخاب کند، چگونه اطلاعات لازم درباره موضوع یا پدیده مورد بررسی را به دست آورد و تحلیل کند و در عین حال یافته‌های حاصل از فعالیت خود را چگونه و به چه مراجعی عرضه نماید تا در جهت اعتلای وضع، مورد استفاده قرار گیرند. یاددهی-یادگیری، پیچیدگی و ظرافتهای خاصی دارد و بررسی کیفی و بهبود آن ضروری است. ارزشیابی دقیق بر پایه اصول و معیارهای سنجیده استوار است. اطمینان از حصول هدفها، هدایت فرایند یاددهی-یادگیری، جمع‌آوری اطلاعات برای تصمیم‌گیری و داوری درباره ارزش چیزی از جمله مواردی است که در تعریف ارزشیابی بر آنها تأکید شده است (Kangas et al, 2021).

یکی از موضوعاتی که مدرسان به طور مکرر در مورد آن بحث می‌کنند این است که دانش دانش آموزان در مورد موضوعات مختلف چگونه باید ارزشیابی شود. در فعالیت‌های تحصیلی، مفاهیم اندازه‌گیری و ارزشیابی در تعیین دانش دانش آموزان در مورد موضوع مورد بحث، تا چه حد به اهداف مورد نظر دست یافته‌اند و فعالیت‌های انجام شده تا چه اندازه موثر بوده است، مواجه می‌شود اندازه‌گیری و ارزشیابی برای تعیین موقعیت‌هایی که در آن دانش آموزان موفق-شکست می‌شوند و کیفیت محیط‌های یادگیری را بهبود می‌بخشند مورد نیاز است. مفاهیم اندازه‌گیری و ارزشیابی عموماً با هم استفاده می‌شوند و در بسیاری از موارد با هم اشتباه می‌شوند. به دلیل آشفتگی این مفاهیم، علایق و توانایی‌های دانش آموزان گاهی به اشتباه سنجیده و ارزشیابی می‌شود و در نتیجه این وضعیت، دانش آموزان به سمت حوزه‌هایی هدایت می‌شوند که مورد علاقه و توانایی نیستند (Şavlı, 2019).

اندازه‌گیری مشاهده کیفیت تعیین شده و بیان نتایج مشاهده با اعداد یا نمادها است. به طور خلاصه، اندازه‌گیری را می‌توان به عنوان فرآیند تعیین ویژگی‌ها و کیفیت چیزی تعریف کرد. ارزشیابی یک فرآیند تصمیم‌گیری از طریق مقایسه نتایج اندازه‌گیری یک ویژگی با یک معیار است وزارت آموزش ملی ارزشیابی همچنین می‌تواند به عنوان نشانه‌ای واضح از نتایج برای دانش آموزان، معلمان، والدین و دیگران با اندازه‌گیری دقیق و دقیق یادگیری دانش آموزان بیان شود. ارزشیابی از این جنبه با اندازه‌گیری متفاوت است. به عبارت دیگر مشخصه اصلی اندازه‌گیری بیان عددی نتایج است در حالی که مشخصه اصلی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

ارزشیابی تصمیم‌گیری از طریق تفسیر نتایج اندازه‌گیری بر اساس معیارهای معین است. به منظور ارزشیابی نتیجه در تصمیم‌گیری‌های درست، باید به خاطر داشت که اندازه‌گیری باید تا حد امکان دقیق و عینی باشد (Demirel, 2014).

اهمیت و ضرورت ارزشیابی تحصیلی

ارزشیابی تحصیلی شامل جمع‌آوری شواهد از ذینفعان مختلف به منظور بهبود اثربخشی فرآیند یاددهی-یادگیری است. یک ارزشیابی موفق، نتایجی را ایجاد می‌کند که معتبر، قابل اعتماد هستند و جهت‌ها و اقدامات توسعه را نشان می‌دهند. در فرآیند یاددهی-یادگیری، ارزشیابی تحصیلی از آنجایی که در خدمت یک هدف مشترک است، حیاتی است. ارزشیابی‌های تحصیلی مبتنی بر موفقیت، که تعیین‌کننده مسیر شغلی دانش‌آموز است، منجر به درک تحصیلی می‌شود که می‌توان آن را "آموزش برای امتحان" عنوان کرد. از افراد خواسته شد تا با علامت‌گذاری حباب‌ها بر روی کاغذ تست، زندگی خود را شکل دهند. اما بررسی‌های انجام شده در زمینه آموزش نشان می‌دهد که یک فرد چندوجهی است و باید علایق، نگرش‌ها و بینش‌های درست را پرورش داد و ارزشیابی کرد. ارزشیابی تحصیلی از چند جنبه دارای اهمیت است که در ذیل به آنها اشاره می‌شود (فائزه ناطقی و همکاران، ۱۳۹۰):

- ✓ تشخیصی: ارزشیابی یک فرآیند کامل و مداوم است. این به معلم در شناسایی مشکلات کمک می‌کند و به معلم در حل مشکلات با دانش‌آموزان کمک می‌کند.
- ✓ اصلاحی: با کار اصلاحی، نشان می‌دهد که چگونه پس از شناسایی مشکلات، راه‌حل مناسب پیدا می‌شود. رشد شخصیت دانش‌آموز و تغییر مطلوب در رفتار را می‌توان با کمک معلم به دست آورد.

اصول زیر اساس ارزشیابی تحصیلی را تشکیل می‌دهد (Chepkonga, 2017):

- اصل تداوم: ارزشیابی تا زمانی که دانش‌آموز در مدرسه است یک فرآیند مستمر است. ارزشیابی در آموزش جزء لاینفک فرآیند یاددهی-یادگیری است. هر کاری که یادگیرنده انجام می‌دهد باید هر روز مورد ارزشیابی قرار گیرد. تنها در این صورت است که زبان‌آموز می‌تواند درک بهتری از زبان داشته باشد.
- اصل جامعیت: وقتی می‌گوییم «جامع»، به تمام جنبه‌های شخصیت یادگیرنده نگاه می‌کنیم. این اصل به رشد کودک در همه زمینه‌ها اهمیت می‌دهد.
- اصل اهداف: ارزشیابی باید بر اساس اهداف آموزش باشد. این باید به تعیین اینکه کجا رفتار یادگیرنده باید تغییر کند یا متوقف شود کمک می‌کند.
- اصل تجربه‌یادگیری: ارزشیابی با تجربیات یادگیرنده نیز مرتبط است. در این فرآیند، فقط به تکالیف دانش‌آموز نگاه نمی‌کنیم، بلکه به فعالیت‌های فوق برنامه او نیز نگاه می‌کنیم. هر دو نوع فعالیت می‌تواند به یادگیرندگان کمک کند تا تجربه بیشتری کسب کنند.
- اصل گستردگی: ارزشیابی باید به اندازه‌ای گسترده باشد که همه عناصر زندگی را دربرگیرد.
- اصل کودک‌محوری این است: کودک در مرکز فرآیند ارزشیابی قرار دارد. رفتار کودک مهمترین چیزی است که باید در هنگام قضاوت به آن توجه کرد. این به معلم کمک می‌کند تا بفهمد کودک چقدر می‌تواند درک کند و مطالب تحصیلی چقدر ارزشمند است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- اصل کاربرد: در طول فرآیند آموزش و یادگیری، کودک ممکن است چیزهای زیادی یاد بگیرد، اما ممکن است در زندگی روزمره مفید نباشد. اگر او نتواند از آن استفاده کند، پس یافتن آن بی فایده است. از طریق ارزشیابی قابل مشاهده است. ارزشیابی تصمیم می گیرد که کدام دانش آموز در استفاده از دانش و درک خود در موقعیت های مختلف برای کمک به موفقیت او بهتر است.

رابطه دسترسی و ارزشیابی تحصیلی

در ارزشیابی تحصیلی، دسترسی به عنوان معیاری از توانایی دانش آموز برای نشان دادن دستاوردهای خود در رابطه با استاندارد مورد آزمون در نظر گرفته می شود. دسترسی فراتر از مشارکت در آموزش عمومی با استانداردهای برنامه یادگیری و ارزشیابی های استاندارد به عنوان یکی از اصول اساسی آموزش است. دسترسی اصطلاحی است که برای تأکید بر غلبه بر عوامل بازدارنده که ویژگی ها و مهارت های یادگیرنده را برای دستیابی به اهداف هدفمند و آزمایش شده یک برنامه تحصیلی محدود می کند، استفاده می شود. از نظر آموزش، دسترسی نشان دهنده طیف وسیعی از فرصت ها برای یادگیرنده است تا دستاوردهای مربوط به برنامه تحصیلی مورد نظر را بیاموزد. با توجه به نظام آموزشی فعلی، این بدان معناست که همه فراگیران فرصت مناسبی برای دستیابی به اهداف برنامه تحصیلی مربوطه و نشان دادن عملکرد در آزمون های پیشرفت مرتبط با هدف دارند. در این فرآیند، معلمان تشویق می شوند تا اهداف برنامه یادگیری را با طراحی یادگیری که احتمال یادگیری را برای هر دانش آموز افزایش می دهد به جای آزمون، آموزش دهند. متأسفانه، موانع زیادی بر سر راه دانش آموزان وجود دارد. دسترسی برای آموزش مؤثر و آزمون منصفانه ضروری است که به عنوان معیاری بیان می شود که چگونه یک سیستم عوامل بازدارنده را پاک می کند و امکان استفاده منصفانه از عناصر و خدمات را برای افراد مختلف فراهم می کند. یادگیری، مواد تحصیلی و آزمون ها باید برای همه دانش آموزان شرکت کننده در فرآیند یادگیری قابل دسترسی باشد. در غیر این صورت، به احتمال زیاد استنباط حاصل از مشاهده و نتایج آزمون ممکن است اشتباه و همچنین یادگیری ناقص باشد. بنابراین، مربیان وظایف مهمی در دستیابی به بهترین دسترسی ممکن دارند (Solano-Flores et al., 2014).

در صورتی که دانش آموز بتواند در فرآیند ارزشیابی تحصیلی امتیاز خود را نشان دهد، ارزشیابی تحصیلی قابل دسترس تلقی می شود. قابلیت دسترسی به آزمون اندازه گیری است که نشان می دهد چقدر یک رویداد آزمایشی به شرکت کننده اجازه می دهد اطلاعاتی درباره ساختار هدف نشان دهد. بنابراین، یک آزمون یا آیتیم آزمایشی در دسترس شامل هیچ ساختاری نمی شود که شرکت کننده در آزمون را از نشان دادن میزان صلاحیت دانش آموزی که توسط آزمون اندازه گیری شده است باز دارد. تعادل بین امکانات فیزیکی، مادی یا شناختی مورد نیاز برای یک آزمون و ساختار طراحی شده برای اندازه گیری، احتمال استنتاج از نمرات آزمون را تعیین می کند که منعکس کننده قابلیت دسترسی به آزمون است. پیامدهای چنین نگرانی های مربوط به دسترسی به آزمون، به ویژه برای آزمون دهندگانی که درخواست های غیرضروری آزمایش یا آیتیم ها مانع از نشان دادن آنچه می دانند، برجسته است. در واقع، تقاضای اضافی دقت و دقت آزمون را به عنوان ابزار اندازه گیری برای دانش آموزانی که تقاضای اضافی مانعی برای آنها ایجاد می کند، کاهش می دهد، در حالی که دسترسی به آزمون در استنباط های به دست آمده از نمرات آزمون برای دانش آموزانی که تقاضای اضافی برای آنها دسترسی به آزمون را کاهش نمی دهد، منعکس نمی شود. امتحان. دسترسی به آزمون در بالاترین سطح است زیرا همه دانش آموزان دستاوردهای خود را در ساختار آزمایش شده بدون

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

هیچ مانعی نشان می دهند. بنابراین، دسترسی به آیتم ها سوگیری را به حداقل می رساند و عدالت را برای فرآیند یادگیری و ارزشیابی افزایش می دهد (Kavanaugh, 2017).

تاثیر ارزشیابی تحصیلی بر یادگیری فراگیران

در کلی ترین تعریف، یادگیری نظامی است که فرد را برای جامعه مفید می سازد. مانند هر سیستمی، آموزش و پرورش نیز باید به شیوه ای چند وجهی مورد توجه قرار گیرد. خروجی فرآیندهای یادگیری افرادی هستند که در فرآیندها رشد و توسعه می یابند. افراد باید در مراقبت از جامعه مورد ارزشیابی قرار گیرند. با توجه به کارایی طولانی مدت آموزش، فرآیند باید از نظر عملکرد ارزشیابی شود. به همین دلیل کشورها ارزشیابی های مستمری انجام می دهند تا نیازهای جامعه را مشخص کنند و اینکه آیا سیستم های تحصیلی به نیازها پاسخ می دهند یا خیر (Correia et al, 2019).

ارزشیابی تحصیلی جمع آوری و تجزیه و تحلیل داده ها برای تعیین چگونگی تحول رفتار هر دانش آموز در طول دوره تحصیلی است. ارزشیابی یک فرآیند مستمر است که بیشتر به رشد تحصیلی غیررسمی دانش آموز علاقه دارد تا عملکرد رسمی تحصیلی آنها، این به عنوان رشد یک فرد در رابطه با تغییر رفتار مطلوب و در رابطه بین احساسات، افکار و اعمال او تعبیر می شود. عمل تعیین ارزش یک چیز با استفاده از یک ارزشیابی خاص، ارزشیابی نامیده می شود. ارزشیابی تحصیلی شامل آزمون های استاندارد شده ای است که استعداد تحصیلی کودک را در چندین موضوع ارزشیابی می کند. ارزشیابی نشان می دهد که آیا یک کودک در هر حوزه درسی به طور مساوی عقب می افتد یا اینکه آیا موانع خاصی مانع از عملکرد دانش آموز در سطح کلاس در یک موضوع خاص می شود. بررسی موفقیت مداخلات برنامه بخشی از ارزشیابی تحصیلی است. وقتی صحبت از آموزش می شود، اینها معمولاً با یادگیری (مانند خواندن)، رشد رفتاری، عاطفی و اجتماعی (مانند برنامه های ضد قلدری)، یا مسائل کلی تر (مانند تغییرات در کل سیستم مدرسه، مانند آموزش فراگیر) مرتبط هستند (محمد حسنی و کیامنش، ۱۳۸۷).

اگرچه انتظارات تحصیلی با توجه به نیازها و اهداف جوامع متفاوت است، اما نیاز روزافزونی به مقایسه بین سیستم های تحصیلی کشورها و برآورده ساختن انتظارات مشترک کشورها وجود دارد تا ارزشیابی تطبیقی را ضروری کند. سازمان های بین المللی برای رفع این نیاز، ارزشیابی های بین المللی انجام می دهند. از سوی دیگر، رویکردهای برخاسته از فلسفه های تربیتی مختلف برای پاسخگویی به نیازهای در حال تغییر جامعه در آموزش و پرورش اعمال می شود. این کاربردها ارزشیابی اثربخشی شیوه های یاددهی-یادگیری جدید را ضروری می سازد. افراد باید به خوبی آموزش ببینند تا بتوانند مهارت های خود را بازتاب دهند و در جامعه به بهترین نحو ممکن مفید واقع شوند. مفید بودن برای جامعه زمانی امکان پذیر است که دانش آموزان مدرسه و حرفه مناسب را انتخاب کنند. نیاز به ارزشیابی نگرش ها، علایق و مهارت های ارتباطی دانش آموزان و همچنین دانش محتوایی آنها وجود دارد تا آنها را به مدارس مناسب هدایت کند تا آنها را قادر به دستیابی به اهداف خود کند. سطح بالای دانش و مهارت هایی که انتظار می رفت از فرد در طی فرآیند آموزش کسب شود، نیاز به ظهور رشته های مختلف تحصیلی داشت. اندازه گیری دانش و مهارت های خاص منطقه ایجاب می کند که فرآیند ارزشیابی مناسبی را که مختص حوزه دانش است به کار گیرد. نیاز به ارزشیابی چند بعدی پیچیدگی فرآیندهای تحصیلی و عملکرد سیستم، توجه بسیاری از محققین را به خود جلب کرده است. ارزشیابی، سنجش و ارزشیابی تحصیلی به موضوعی جدی تبدیل شده است که خط مشی تحصیلی را شکل داده و هدایت می کند (Kettler et al, 2018).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نقش معلمان در فرآیند یادگیری و ارزشیابی تحصیلی

معلمان به عنوان بازیگران کلیدی در فرآیند ارزشیابی و ارزشیابی در نظر گرفته می شوند زیرا کیفیت فرآیند را در خدمات دوران ابتدایی کنترل می کنند. معلمان نه تنها خدمات دوران ابتدایی را به طور مستقیم ایجاد می کنند و بر آنها تأثیر می گذارند، بلکه ممکن است خودشان توسط دیگران ارزشیابی و ارزشیابی شوند. این بدان معناست که معلمان هم تأثیرگذار فرآیند و هم دریافت کننده ارزشیابی و تجزیه و تحلیل هستند. علاوه بر این، نقش معلمان در فرآیند ارزشیابی و ارزشیابی محوری است. معلم اغلب فردی است که توجیه، دانش و مهارت لازم برای انجام ارزشیابی را در عمل دارد. با این حال، آگاهی معلمان از ارزش ها و باورهای شخصی خود می تواند بر نحوه اجرای برنامه درسی یا اجرای فرآیندهای ارزشیابی در کلاس تأثیر بگذارد. به عنوان مثال، در سیستم فنلاند، معلمان فرآیندهای ارزشیابی را برنامه ریزی می کنند و ابزارهای ارزشیابی را برای خودارزشیابی آموزش و شیوه های کلاس درس انتخاب می کنند. بنابراین، معلمان به درک بهتر اهداف ارزشیابی و ارزشیابی و همچنین آگاهی از ارزش های برنامه درسی نیاز دارند، اما بیش از هر چیز معلمان به آموزش و تحصیلی نیاز دارند که دانش حرفه ای با کیفیت بالا و عاملیت و منابع آنها را تسهیل کند تا بتوانند برنامه درسی را اجرا کنند (Nas et al., 2020).

ارزشیابی راهی برای معلمان است تا دانش آموزان خود را طبقه بندی کنند و با تعیین سطح هوش، توانایی و علاقه دانش آموزان به آنها کمک کنند که برای بهبود فرآیند یادگیری و تدریس مفید است. معلم می تواند شخصیت دانش آموز را تقویت کند و از طریق ارزشیابی بیاموزد و همچنین می تواند اثربخشی آموزش خود را بداند. در نتیجه به بهبود فرآیند آموزش و یادگیری کمک می کند. اهداف مدرسه نیز بسیار مهم است. هدف از آموزش تغییر رفتار دانش آموز است. معلم می تواند نشان دهد که چگونه رفتار یادگیرنده از طریق ارزشیابی تغییر کرده است. یک معلم تنها در صورتی می تواند مشاوره ارائه دهد که به اندازه کافی در مورد دانش آموزان خود مطلع باشد. و تنها پس از یک ارزشیابی کامل که تمام جنبه های استعداد، علاقه، هوش و غیره را در نظر می گیرد، می توان مشاوره داد (فائزه ناطقی و همکاران، ۱۳۹۰).

اگرچه مفاهیم اندازه گیری و ارزشیابی مفاهیمی متفاوت از یکدیگر هستند، اما می توان آنها را مفاهیمی تعریف کرد که از یکدیگر جدا نیستند و مکمل یکدیگر هستند. ارزشیابی های سنتی که با داده های ابزار اندازه گیری انجام می شود، می تواند به عنوان بازخورد برای معلمان، دانش آموزان و برنامه های درسی مورد استفاده قرار گیرد. اندازه گیری ارزشیابی سنتی به منظور تعیین میزان دستیابی دانش آموزان به اهداف و رفع هرگونه نقص با تعیین آنها با کمک بازخورد انجام می شود.

جنبه های مثبت ارزشیابی سنتی را می توان به شرح زیر فهرست کرد (Woessmann, 2005):

- ❖ الف) این نوع از ارزشیابی اقتصادی است و به راحتی می توان آن را برای بسیاری از دانش آموزان اعمال کرد.
- ❖ ب) در این نوع از ارزشیابی رتبه عمومی دانش آموزان به راحتی قابل محاسبه است. این امکان مقایسه با شهرک ها، شهرها و کشورها را فراهم می کند.
- ❖ ج) در این نوع از ارزشیابی اطلاعات و وضعیت کلی دانش آموز به سرعت آشکار می شود.
- ❖ د) در این نوع از ارزشیابی انجام تحقیق برای اهداف مختلف یادگیری بسیار مفید است.

معلمان به غیر از شناخت و هدایت دانش آموزان، وظایف دیگری نیز در محیط های یادگیری دارند. ارزشیابی دستاوردهای دانش آموز یکی از این وظایف معلم است. در ارزشیابی پیشرفت دانش آموزان، معلمان از بسیاری از ابزارهای سنجش سنتی بهره می برند. برای انجام مؤثر فعالیت های تحصیلی، بسیار مهم است که معلمان با ابزارهای سنتی اندازه گیری ارزشیابی به

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

خوبی آشنا شوند، ویژگی های آنها را بشناسند و از جنبه های مثبت و منفی آنها اطلاعاتی داشته باشند. نباید فراموش کرد که چندین ویژگی وجود دارد که هر ابزار اندازه گیری-ارزشیابی را ناقص و برتر می کند. علاوه بر این، موقعیت های مختلفی وجود دارد که در آن هر ابزار اندازه گیری مناسب تر است. علاوه بر این، هنگام تهیه ابزار اندازه گیری باید به برخی موارد توجه شود. نظام آموزشی متناسب با شرایط روز دنیا در حال تغییر است بر همین اساس تغییر در ارزشیابی و انواع آن اجتناب ناپذیر است (فتحی، ۱۴۰۰).

انواع ارزشیابی در نظام آموزش و پرورش

در مدارس از آزمون های درست و غلط، آزمون های چند گزینه ای، آزمون های کتبی با پاسخ کوتاه، آزمون های کتبی با پاسخ بلند و آزمون های شفاهی برای سنجش محصولات یادگیری یا ویژگی های شناختی دانش آموزان در مدارس استفاده می شود. این واقعیت که معلمان زمانی را به این ابزارهای اندازه گیری-ارزشیابی اختصاص می دهند، می تواند کیفیت آموزش را افزایش دهد و بنابراین نقش ضروری ابزارهای اندازه گیری-ارزشیابی می تواند اهمیت بیشتری در آموزش پیدا کند. اگر معلمان از ابزارهای سنتی سنجش-ارزشیابی به طور موثر در تدریس استفاده کنند، تدریس این درس می تواند آسان تر شود که تدریس آن سخت است، دوره می تواند لذت بخش باشد و موفقیت دانش آموزان در این درس افزایش یابد. معلمان می توانند دانش آموزان خود را با استفاده از ابزارهای اندازه گیری-ارزشیابی سنتی به حوزه های مناسب هدایت کنند (Woessmann, 2005).

به عنوان مثال، دانش آموزی که نمرات خوبی در یک درس ریاضی می گیرد، می تواند به یک رشته ریاضی محور هدایت شود. ارزشیابی انجام شده به این روش به دانش آموزان اجازه می دهد تا از توانایی های فردی خود آگاه شوند و به معلم امکان می دهد دانش آموز را بهتر بشناسد. انواع ارزشیابی در سیستم تحصیلی وجود دارد که در ذیل به آنها اشاره می شود:

۱- ارزشیابی شفاهی در نظام آموزشی

موقعیت هایی که می توان امتحانات شفاهی را ترجیح داد به شرح زیر بیان کرد (Abidin, 2021):

الف) در طول سخنرانی می توان از سوالات شفاهی برای جلب توجه به مشارکت فعال دانش آموزان استفاده کرد.
ب) برای بررسی آمادگی دانش آموزان، برای تعیین نکاتی که در طول دوره متوجه نشده یا اشتباه متوجه نشده اند، برای استفاده مجدد در پایان موضوع یا واحد استفاده می شود.

ج) از آنجایی که دانش آموزان مهارت های بیان نوشتاری را در سال های اولیه پیش دبستانی و دبستان توسعه نمی دهند، باید به صورت شفاهی از آنها سوال شود و پاسخ ها باید به صورت شفاهی گرفته شود. در چنین مواردی می توان از امتحانات شفاهی استفاده کرد.

د) می توان از آن برای سنجش شایستگی های استفاده صحیح از زبان مادری و صحبت کردن مؤثر به زبان خارجی استفاده کرد.
ه) امتحانات شفاهی در صورتی ضروری است که دانش آموزان به مهارت های ارتباط کلامی توسعه یافته و اندازه گیری شده، تلفظ کلمات، مهارت های گفتاری یا خواندن مؤثر نیاز داشته باشند.

و) در تشخیص می توان از آن برای شناسایی سوء تفاهم ها و کمبودهای دانش آموزان استفاده کرد.

ز) می توان از آن برای انتخاب افراد با مناسب ترین ویژگی ها برای یک شغل یا کار استفاده کرد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- نکاتی مهمی که برای استفاده موثرتر از امتحانات شفاهی جهت ارزشیابی باید در نظر گرفته شوند در زیر آورده شده است:
- (الف) امتحانات شفاهی نباید از طریق فراخواندن دانش آموز به تخته سیاه انجام شود.
- (ب) معلم باید پاسخنامه سوالات را آماده کند.
- (ت) طرح امتحان باید قبل از امتحان تهیه شود. در این طرح باید عملیاتی برای تعیین هدف معاینه و اهداف مورد نیاز برای آزمایش انجام شود.
- (ث) چه مقدار امتیاز باید به اطلاعات و زمان پاسخگویی هر سوال از قبل مشخص شود.
- (ج) معلم ویژگی هایی مانند گرما، نور و صدای محیط امتحان را از قبل آماده کند.
- (چ) اگر توانایی استفاده موثر از زبان سنجیده نشود، باید سوالات کوتاه و زیاد پرسید.
- (ح) معلم باید محیط روانی را برای آرامش دانش آموزان آماده کند. برای این کار معلم می تواند امتحان را با پرسیدن سوالی از دانش آموزان شروع کند. علاوه بر این، معلم نباید دانش آموزان را با سوالات پر کند.
- (خ) تأثیر نمرات داده شده در امتحانات شفاهی بر درس درسی باید تا حد امکان کمتر حفظ شود.
- (د) معلم باید با در نظر گرفتن مطالب و اهداف دروس سوالات را از نظر سطح دشواری در همان سطح و قبل آماده کند.
- (ذ) پاسخ ها نباید خیلی طولانی باشند.
- (ر) سوالات باید واضح، قابل فهم و عینی باشند. با نظر کارشناسی می توان از مناسب، واضح و قابل فهم بودن سوالات اطمینان حاصل کرد.
- (ز) باید چندین سوال برای پوشش همه مسائل آماده شود. برای این کار می توان از جدول مشخصات استفاده کرد.
- (س) بسیاری از دانش آموزان را نباید با هم امتحان شفاهی کرد مگر اینکه اجباری باشد.
- (ش) سوالات باید به آرامی پرسیده شوند و با صدای بلند خوانده شوند.
- (ص) دانش آموزان باید از قبل از قوانین امتحان شفاهی مطلع شوند.
- معلمانی که به موارد ذکر شده توجه می کنند می توانند از طریق امتحانات شفاهی در سنجش پیشرفت دانش آموز به اندازه گیری های دقیق تری دست یابند. جنبه های مثبت ارزشیابی شفاهی در زیر آورده شده است (Nas et al, 2020):
- (الف) ممکن است امکان دریافت پاسخ های عمیق از دانش آموزان را فراهم کند.
- (ب) نرخ برای پاسخ صحیح به طور تصادفی و گرفتن امتیاز پایین است.
- (ج) سوالات به راحتی آماده می شوند و زمان کمی می گیرند.
- (د) امکان کپی وجود ندارد.
- (ه) امکان پاسخ اشتباه دانش آموزان از طریق اشتباه در فهم سوالات و دادن سوالات در جهت مورد نظر کم است.
- (و) زمانی که تعداد دانش آموزان کم باشد، می توان سطح دانش و اعتماد تحصیلی دانش آموزان را تعیین کرد.
- (ز) ممکن است اطلاعات بیشتر در مورد دانش آموزان را قادر سازد.
- ۲- ارزشیابی کتبی با پاسخ کوتاه در نظام آموزشی
- ابزار اندازه گیری در این نوع ارزشیابی به عنوان آزمون کتبی با پاسخ کوتاه نامیده می شود که شامل سوالاتی است که می توان با عدد، کلمه یا جمله به آنها پاسخ داد، پاسخ دهنده با تفکر پاسخ را به صورت کتبی ارائه می کند. ویژگی اصلی آزمون های

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

کتبی با پاسخ کوتاه این است که شامل سؤالاتی است که پاسخ کوتاه دارند (Özçelik, 2010). امتحانات کتبی با پاسخ کوتاه ممکن است به شکل یک جمله تکمیلی، یک جمله تکمیلی یا یک جمله سوالی باشد. امتحانات کتبی با پاسخ کوتاه ممکن است در چنین شرایطی در زیر ترجیح داده شود (Demirel, 2014):

الف) در صورتی که هدف آزمون سنجش متغیرهایی مانند مهارت های ارتباطی، تکلم موثر و استفاده صحیح از زبان نباشد، می توان از آزمون های کتبی با پاسخ کوتاه استفاده کرد.

ب) برای دروس مرتبط با خصوصیات اعداد و عملیات در ریاضیات می توان از آزمون های کتبی با پاسخ کوتاه استفاده کرد. از این آزمون ها می توان در دروس هندسه نیز استفاده کرد.

ج) می توان از آن برای تعیین اینکه آیا دانش آموزان اطلاعات خاصی در مورد فومونون خاص دارند یا خیر استفاده کرد. برای استفاده موثر از امتحانات کتبی با پاسخ کوتاه در قالب تعریف، جاهای خالی یا جمله سوالی، رعایت نکات زیر توصیه می شود (Özçelik, 2010):

الف) هر سوال باید یک اطلاعات، هدف یا مهارت مهم و واحد را بررسی کند.

ب) مسئله باید دقیق و تنها پاسخ صحیح باشد.

پ) سؤالات باید عاری از اظهاراتی باشد که می تواند سرنخ یا اطلاعات غیر ضروری باشد.

ت) اطلاعات مورد نیاز برای پاسخ باید به طور کامل ارائه شود.

ث) برخی از سؤالات نباید سرنخی برای سؤالات دیگر باشد.

ج) سؤالات باید واضح و قابل فهم باشند.

چ) جمله ای که سوال را تشکیل می دهد نباید توسط پاسخ دهنده از منبع آشنا گرفته شود.

ح) سؤالات باید بتوانند مستقل از یکدیگر پاسخ داده شوند.

خ) کلید پاسخ باید آماده شود.

د) سطح مسئله باید با سطح هدف بررسی شده یکسان باشد.

ذ) سوال باید مطابق با قوانین املایی نوشته شود.

ر) سؤالات باید متناسب با سن یا سطح کلاس مربوطه باشد.

ز) در امتحانات کتبی کوتاه پاسخ متشکل از سؤالات خالی پر کردن، نباید فاصله زیادی وجود داشته باشد. حداکثر دو کلمه باید از یک جمله حذف شود.

س) امتحانات خالی باید در هر سوال در پاسخ کوتاه نوشته شده برابر باشد.

ش) در امتحانات کتبی با پاسخ کوتاه، کلمات در سؤالات خالی پر شده باید به گونه ای چیده شوند که بیانگر آنچه در خلأ باید پاسخ داده شود.

ص) در آزمون های کتبی با پاسخ کوتاه شامل سؤال های خالی، عبارت، جمله یا عبارت خالی فقط باید درست زمانی باشد که پاسخ مورد انتظار داده شود. در موارد دیگر باید اشتباه باشد.

ض) در آزمون های کتبی با پاسخ کوتاه شامل سؤالات خالی، جای خالی برای پاسخ باید به گونه ای تنظیم شود که پاسخگویی و نمره دهی آسان شود.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

ط) در امتحانات کتبی کوتاه پاسخ شامل سؤالات خالی، گذاشتن جاهای خالی در انتهای جمله به دانش آموز اجازه می دهد تا مشکل یا آنچه را که در ابتدای جمله پرسیده می شود بهتر درک کند.

بحث و نتیجه گیری

آموزش و پرورش از نظر رشد نیروی انسانی، مهارت، انگیزه، دانش و امثال آن سرمایه گذاری در انسان تلقی می شود. ارزشیابی به ایجاد یک برنامه تحصیلی، ارزشیابی دستاوردهای آن و بهبود اثربخشی آن کمک می کند. در هر جنبه ای از زندگی، فرآیند ارزشیابی به یک شکل انجام می شود. اگر فرآیند ارزشیابی از زندگی انسان حذف شود، شاید هدف زندگی از بین برود. تنها از طریق ارزشیابی است که می توان بین خوب و بد تمایز قائل شد. کل چرخه توسعه اجتماعی حول فرآیند ارزشیابی می چرخد. در آموزش و پرورش، میزان موفقیت کودک در اهدافش تنها از طریق ارزشیابی مشخص می شود. بنابراین رابطه نزدیکی بین ارزشیابی و اهداف وجود دارد. ارزشیابی نقش بسزایی در فرآیند یاددهی-یادگیری دارد. به معلمان و فراگیران کمک می کند تا آموزش و یادگیری را بهبود بخشند (Şavlı, 2019).

ارزشیابی یک فرآیند مستمر و یک تمرین دوره ای است. این به شکل گیری ارزش های قضاوت، وضعیت تحصیلی یا پیشرفت دانش آموز کمک می کند. ارزشیابی به یک شکل در یاددهی-یادگیری اجتناب ناپذیر است، زیرا در تمام زمینه های فعالیت آموزش و پرورش نیاز به قضاوت و نظرسنجی است. در یادگیری به تدوین اهداف، طراحی تجربیات یادگیری و ارزشیابی عملکرد یادگیرنده کمک می کند. علاوه بر این، بهبود در آموزش و برنامه درسی بسیار مفید است. پاسخگویی به جامعه، والدین و نظام آموزشی را فراهم می کند. سنجش کیفیت نظام آموزشی در سایه ارزشیابی دقیق امکان پذیر است. ارزشیابی در امر آموزش به سادگی ارزشیابی در سایر حوزه ها نیست (Demirel, 2014).

ارزشیابی به معنای قضاوت و تعیین ارزش کیفیت است. معلمان باید دانش کافی در مورد این موضوع داشته باشند تا بتوانند به طور کامل رویکرد ارزشیابی مورد انتظار برنامه های تحصیلی خود را به کار گیرند. ارزشیابی تحصیلی به منظور ارائه استدلال های مبتنی بر شواهد در مورد اینکه آیا نتایج تحصیلی ممکن است با اجرای اقدامات مداخله ای بهبود یابد یا خیر انجام می گیرد. اهداف ارزشیابی همراه با پارامترهای ارزشیابی تحصیلی در حال گسترش است (فائزه ناطقی و همکاران، ۱۳۹۰).

درک آزمون ها و ارزشیابی های مختلف یادگیری به ما کمک می کند تا آزمون را که برای فرزندان مفیدتر است و علل مشکلات یا نابرابری های یادگیری را که ممکن است تجربه می کند شناسایی کنیم. ممکن است برای تصمیم گیری در مورد اینکه آیا فرزندان به ارزشیابی نیاز دارد و به چه نوع ارزشیابی نیاز دارد، به کمک یک متخصص نیاز داشته باشیم. دانش آموزان حرف های زیادی برای گفتن دارند. بنابراین، باید به آنها اطلاع دهید که برای تغییر نحوه تدریس به نظرات آنها نیاز است. به دلیل تغییر سریع در برنامه های تحصیلی و ارائه برنامه های تحصیلی تجدید یا به روز شده در یک دوره بسیار کوتاه، ممکن است معلمان مجبور شوند برنامه ها را بدون درک کامل آنچه از آنها انتظار می رود، به ویژه در زمینه اندازه گیری-ارزشیابی اجرا کنند. بنابراین، برای معلمان اجتناب ناپذیر است که با ابزارهای اندازه گیری-ارزشیابی گذشته مشکل داشته باشند. به منظور افزایش کارایی به دست آمده از فعالیت های یاددهی-یادگیری، معلمان باید در مورد ابزارهای اندازه گیری و ارزشیابی آگاهی داشته باشند. فعالیت هایی باید به منظور پیگیری رشد فردی دانش آموزان، کسب مهارت های چند بعدی و کمک به آنها در

حل مشکلات پیش آمده آماده شود و بر این اساس ارزشیابی شوند (Nas et al, 2020). در ارزشیابی تحصیلی معلمان باید از سطوح دانش آموز آگاه باشند تا بتوانند فعالیت های متناسب با سطح دانش آموزان خود را طراحی و ارزشیابی کنند.

منابع

1. Abidin, M. (2021). Stakeholders Evaluation on Educational Quality of Higher Education. *International Journal of Instruction*, 14(3), 287-308.
2. Chepkonga, M. C. (2017). Influence of learning facilities on provision of quality education in early childhood development centres in Kenya. *International Journal of Education and Research*, 5(6), 15-26.
3. Correia, N., Camilo, C., Aguiar, C., & Amaro, F. (2019). Children's right to participate in early childhood education settings: A systematic review. *Children and Youth Services Review*, 100, 76-88.
4. Demirel, Ö. (2014). *Öğretim ilke ve yöntemleri, öğretme sanatı* (20. b.). Ankara: Pegem Akademi..
5. Kangas, J., & Harju-Luukkainen, H. (2021). What is the future of ECE teacher profession? Teacher's agency in Finland through the lenses of policy documents. *The Morning Watch: Educational and Social Analysis*, 47(1-Spring).
6. Kavanaugh, M. (2017). *Examining the impact of accommodations and universal design on test accessibility and validity* (Doctoral dissertation, Boston College).
7. Kettler, R. J., Elliott, S. N., Beddow, P. A., & Kurz, A. (2018). Accessible instruction and testing today. In *Handbook of accessible instruction and testing practices* (pp. 1-16). Springer, Cham.
8. Nas, S. E., Akbulut, H. İ., Çalik, M., & Emir, M. İ. (2020). Facilitating conceptual growth of the mainstreamed students with learning disabilities via a science experimental guidebook: A case of physical events. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 20(1), 45-67.
9. Özçelik, D. A. (2010). *Ölçme ve değerlendirme*.
10. Şavlı, S. (2019). İlkokul 4. sınıfta öğrenim gören özel okul ve devlet okulu öğrencilerinin fen öğrenme ortamlarına ilişkin imajlarının resim çizme tekniği ile incelenmesi.
11. Solano-Flores, G., Wang, C., Kachchaf, R., Soltero-Gonzalez, L., & Nguyen-Le, K. (2014). Developing testing accommodations for English language learners: Illustrations as visual supports for item accessibility. *Educational Assessment*, 19(4), 267-283.

12. Woessmann, L. (2005). The effect heterogeneity of central examinations: evidence from TIMSS, TIMSS-Repeat and PISA. *Education Economics*, 13(2), 143-169.

۱۳. حسنی، محمد و کیامنش. (۱۳۸۷). نقد و بررسی نظام ارزیابی تحصیلی ایران از منظر ارزیابی نظام آموزشی. نوآوری های تحصیلی، ۸(۲)، ۷۵-۱۰۴.

۱۴. فتحی، محمدرضا. (۱۴۰۰). نقدر بر نظام ارزیابی بدون نمره در دوره ابتدایی و ارائه راهکاری مناسب، مجله پوشش در آموزش علوم انسانی. دوره هفتم، شماره ۲۶، صص ۳۱-۴۴.

۱۵. ناطقی، فائزه، سیفی، محمد، فیجانی، نفیسه. (۱۳۹۰). تاثیر ارزیابی توصیفی بر پیشرفت تحصیلی و سلامت روان دانش آموزان پسرپایه چهارم ابتدایی. دوماهنامه علمی-پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت تحصیلی، ۳(۱۲)، ۱۲۹-۱۴۶.